

M. T. R. COLLEGE, SURAT

Manuscripts Library

No. ^{Ref.}
Ser. 287

Title: *Edgatala Prayoga*

10/11/19

उद्गातृत्व प्रयोगः/ Incomplete

287

:	Udgātrita	Prayoga	Title
:	:	:	Author
:	:	:	Editor
:	:	:	Year, Vols.
:	:	:	Publisher
287	:	Ends abruptly	Remarks

३.५. श्रीगणेशायनमः अथोद्गातृत्वप्रयोगः सविगोर्षेयअन्वानइत्याद्युक्तलक्षणवानृत्वि
 गृसवति यज्ञशर्माज्योतिष्टोमनाऽग्निष्टोमसंस्तेनरथंतरएष्टनद्वादशशतगवदक्षिणे
 १ नेसोमेनयक्ष्यते तत्रोद्गातृत्वंसवताकर्तव्यइति सोमप्रवाकेनाभ्यर्थितः ज्योतिष्टोमे
 नाग्निष्टोमेनरथंतरएष्टनद्वादशशतगवदक्षिणेनाहंयक्ष्ये तत्रमेत्वं उद्गाताभवेतिय
 जमानेनप्रार्थितः उद्गाता यद्यार्त्विज्यंनकरिष्यन्त्यात्तदा नमःसोमायूनयंहे इत्यु-
 क्ताप्रसास्थानंकुर्यात् नकरिष्यामीति यद्यार्त्विज्यंविक्लीषेति तदानीं सोमप्रवाकंय
 जमानंवाप्रतिमंत्रयेत् कस्तविजः केयाजयंति कश्चिन्नाहीनः कश्चिन्नन्यस्तमात्वि
 ज्यं कश्चित्कल्याण्योदक्षिणाः मंत्रस्तु महन्मेवोचोमर्गेमेवोचाभगोमेवोचाय
 शेमेवोचः सोममेवोचः कृप्तिमेवोचः भुक्तिमेवोचः सर्वमेवोचस्तन्मामवतु तन्मा
 विशतु तन्माजिन्वतु तेन भुक्षिषीयेति यद्यार्त्विज्यंकरिष्यामीति निश्चिनोति सोम

१
 राम

प्रवाकेणसोमप्रवचनेऽनुक्तेऽपि महन्मेवोचइतिमंत्रं ब्रूयात् यत्रावसतेसोमप्रवोवोवस
 ति तेवैवतस्मेदधिलवणमिश्रमन्नमुद्गाताप्रयच्छेत् अथोद्गातयोरगते यजमानः पजेन्या
 मउद्गाता इति तस्यतेदेववरणः यज्ञशर्मा मानुषः इतिमानुषवरणंचकुर्यात् अथोद्गातु
 मेधुपर्कप्रतिग्रहप्रकारः यजमानपरिचारका विष्टरपाद्यमौर्ध्यमधुमर्कं गां च हरति उ
 द्गाताविष्टरादीन्सर्वोप्यवेक्षेत गोमवप्रेक्षेतितिकेचित् अर्हणापुत्रवाससाधेनुर
 त्तवघमे सानः पयस्यती उत्तरामुत्तरां समोऽदिति तिष्ठन्नजपति इहमहमिमां पद्या
 विराजमन्नाद्यायाधितिष्ठामि इति यजमानेनविष्टराविति त्रिरुक्तेतौ प्रतिग्रह्यत
 योरकस्मिन्नासीत् याओषधीः सोमराहीनेह्नीः ० ० ० ० पाद्यमिति त्रिरुक्ते तस्या
 त्रमेवक्षेत यतोदेवीः प्रतिपश्याम्यापस्ततोमारोदिरागं कुरु अथसर्वोपादेतस्य
 कदेशं निनयेत् सव्यं पादमवने निजेस्मिन्नाह्ने श्रियं दधे इति पुनरेकदेशं दक्षिण
 पादे निनयेत् दक्षिणं पादमवने निजेस्मिन्नाह्ने श्रियमावेशयामि अवशिष्टं जल

३. प्र. भुक्तयोः पादयोर्निर्नयेत् पूर्वमन्यमपरमन्यं भुक्तोपादावनने निजे राष्ट्रस्य ध्यो अभयस्या
 वरुध्ये इति पादद्वयमितरस्मिन्विहरे निदध्यात् याओषधीः सोमं ता मत्स्यमस्मिन्पा
 २ द्योराष्ट्रिडाः शर्मयतेति अर्ध्वेतत्पतिगृहीयात् अन्नस्य राष्ट्रिरसिराष्ट्रिस्तस्या
 सं तदध्यं शिरस्यवनयति अथेकं द्वात्रिंशद्वादीनि ददाति आचमनीयमिति त्रिरुक्त्वा
 तत्पतिगृहीयात् यशोसि यशोमयि धेहि तैनाचमनं कुर्यात् मध्वपर्व इति त्रिरुक्त्वा
 तत्पतिगृहीयात् यशोसि यशोसि तस्येकदेशं निधाय पिबेत् इदमन्नमद्यं रस इमा
 गावः सहश्रिया तत्सवितुर्वरेण्यं वाग्बहुमेभ्यः यात्वा ह इति हस्तं प्रक्षाल्य पुन
 रेकदेशं निधाय पिबेत् इदमन्नमद्यं रस इमा गावः सहश्रिया भर्गो देवस्य धीमहि
 प्राणो विवाचा भयाद्भूया द्युर्धमो भयात्स्वाहा पुनश्च हस्तं प्रक्षाल्यैकदेशं
 शं निधाय पिबेत् इदमन्नमद्यं रस इमा गावः सहश्रिया धिया यानः प्रचोदयात्
 मनो वाव सर्वं सर्वमेभ्यः यात्वा ह इति पुनश्च हस्तं प्रक्षाल्य तद्वर्गं चतुर्थं पिबति

इतपोरे गृह्योक्तं भक्षणं यश्च शसो भक्षो सिमह सो भक्षो सिमोर्त क्षोसि श्रियं मयि धे
 हि इति त्रिः तद्वर्गं चतुर्थं पुनश्चमनं शेषं ब्राह्मणाय दद्यात् ब्राह्मणा भवेद्भिः सं
 प्रोक्ष्य निक्षिपेत् अथ गोरिति त्रिरुक्त्वा मांसमक्षणे क्वा विद्यते चेत्कुरुतेति ब्रूयात्
 यदि गां विमोक्तुं मिष्टा भवति ते देवं ब्रूयात् ॐ कृतो धर्मस्तृणान्यनुपिबतूदकमु
 ल्लजत इति केचित् त्रगृह्योक्तो मध्वपर्व प्रकरो नादरणीयः सूत्रकारेण केचन
 तथाप्यविधानादिति मन्यन्ते अथ यजमानस्य देवयजमानयाचनाभावपक्षे उद्गाता म
 ध्वपर्व प्रयोगानंतरं आत्मनो देवयजनगमनकालात्कृतं तत्कर्म कुष्ठानार्थं पूर्य
 तत्स ब्रह्मण्यो प्रेषयेत् सर्वेषामात्विज्योपक्रमं वलायो यज्ञेयवीतिना चमनं कर्तव्यं
 कर्मकुष्ठानकाले यहा गानामव्यायाभिमुख्यं च प्राङ्मुखैश्च कर्तव्यमनोदश
 क्षणीयं यजस्तोता पूर्वमच्यते इदानीं रतः सन् पूर्वयाद्वा राशाला प्रवि

३ श्योन्तरेणाग्नीनागाहपस्यपश्चात्प्राञ्जुरव उपविष्टस्तिष्ठन्वा प्रधानयागकाले सम
 धितिताक्ष्यैसामनीमध्यमस्वरेण प्रत्येकं त्रिस्त्रिगोयेत् सर्वत्रानादेशे परिसामानि
 २ प्रस्तोतागायेत्स्वायवत् स्वात्वायावतीस्त्रिरितरापि इति सत्रतत्त्वा सन्मानोपरिसा
 म्नात्वे सकृद्गानं विहितं इतरेषां साम्नां त्रिगानं च परिसामानि प्रस्तोतेव गायेद्नाद
 शे आद्यतदर्शनस्तोभौ विधागीतेषु सामस्य पादे पादेन सः स्वयः सोपायेति निधना
 भवेत् नग्नानिदुवा भवन्ति परिसामा तस्मादाद्यंतस्त्रले प्रतिपादे स्तोतेत् ताक्ष्यैसाम्नो
 स्ताक्ष्यैः त्रिष्टुपूछंदः इंदो देवता दीक्षणीयायामिष्टो विनियोगः समूधुवाजि
 ना २५५ मू। देवजूता २३४ सहोवानंता। रुता २२२ रथानां। अरिष्टना २३४ यिमी ॥ ७ ॥ २
 तना २५५ जमाशु। स्वस्तजाइ। ताक्ष्यैमिहा २३४ ३५५ यिमा ६५५ ॥ १॥ इय
 इया ३५५ यि। समूधुवाजिना २३४ देवजूतम् ई४ यइयाहा २३४ ५५५ सहोवानंता

रुता २२२ रथानाम्। इयइया ३५५ यि। अरिष्टना २३४ यिमी ३५५ तना जमाशु। इ४ यइया। हा
 २३४ ५५५ यि स्वस्तजाइ। ताक्ष्यैमिहा २३४ ३५५ यिमा ६५५ ॥ २॥ इति ताक्ष्यैसामनी
 प्रायणीये प्रस्तोता पूर्व्या दूरारागलां प्रविश्योन्तरेणाग्नीनात्वा जघनेन गोहपस्यमुपवि
 शति बरोहोमकाले प्रवद्गार्गवैतुवंगायेत् प्रवद्गार्गवस्य मरुः ॥ शृषिः जगत्स्त्रिंदः सो
 मो देवता प्रायणीयाया मिष्टो विनियोगः प्रोअयासाइत्। इंदुरिंदः। स्या २ निष्क
 तम्। सरवासख्यः। नप्रमिना। ता २२२ संगिराम्। मर्यइवा। युवतिभाइः। सा २ म
 र्यताइ। सोमः कलारोशतया। मा २ नापथा ३१ उवा २३४ ५५५ प्रवोभियो मंइजुवा।
 वा २३५ पन्युवाः। पनस्युवाः संवरणाइ। पूर्वैक्रमः। हरिं क्रीडा। तमयन्। षा २ तस्तमाः
 अभिधेना। वः पयसाइत्। आ २ शिभ्रयू ३३४ राउवा २३४ ५५५ आनः सोमा। संयतं
 पाइ। प्युशीमिषां। इंदोपवा। स्वपवमा। ना २ उर्मिणा। यानो देहाते त्रिरहाम्

५. प्र. आरसञ्जुषाई। क्षेमद्वजा। वनधुमात्। सूरविरया भूमाउवा २३६५॥ सोमक्र
 यणीयहोमकाले ओपवसथ्येहनिवा स्वयमुक्ताता गृहस्वस्य प्राचीमुदीचीदि
 ४ शंगकृति देवो देवमेतु सोमः सोममेतु तस्य पथा इति ततो यथा कामं देवयज
 नस्त्वलं प्रतिगच्छेत् अर्धोधिकं मार्गं गत्वा विदुयं दोषकृत्यं इति जपेत् देवयजन
 स्याधारणमार्गं प्राप्य जपेत् बहूनामासिकृतिः सोमः सरणी सोमंगमेयं
 इत्युत्तरं महावेदिपार्श्वं प्राप्य दक्षिणं महावेदिपार्श्वं मीक्षमाणो दक्षिणामु
 खः प्राचीनावीती स्वान् पितृनुपतिष्ठेत् पितरो भूः पितरो भूः पितरो भूः
 ओपवसथ्येहनिगमनं चेद्वात्वालोत्करावन्तरेण प्रपद्योत्तरवेद्यं तं प्राप्य
 वज्रपेत् तदा तानूत प्रस्य शोनादेर्निहतिः एकवचननिर्दिष्टान्मंत्रान्क

४ राम.

मीषि चोद्गतेषु कुर्याद्दनीदृशे सर्वेषां चात्वालेत्करावन्तरेण संचरश्चानादेशो॥
 तदा ज्ञानं नाम तीर्थं उत्तरमंत्रस्यादिग्रहेण पूर्वमंत्रस्यावसानं वेदितव्यं
 सुब्रह्मण्यां प्रति अध्वर्युप्रेषानंतरं पूर्वमवृत्तश्चैदिदानीं च तसन्सुब्रह्मण्यः
 सोमवाहनमुत्तरेण गत्वा उत्तरामीषा मु - षयोर्मध्ये सपलाशशारवांशमी
 शारवांशो दक्षिणहस्तेन धारयेत् अक्षस्य पश्चाद्भूमावेव तिष्ठता यजमा
 नेन सुब्रह्मण्यां कृते कृते सुब्रह्मण्यं प्राचीवर्तमाने शकटे बामेन रज्जु
 द्वयं गृहीत्वा दक्षिणोपक्रमेणानंदुहोपालशशाखया प्रारयेत् प्राञ्जु
 खो ब्रजने सुब्रह्मण्यां मुदिति त्रिराक्षयति प्रसुः मुखे शकटे षट्कृत्वः
 आकृत्य तउभयत्र मध्यमस्वरेण नात्र निगदः सासि सुब्रह्मण्य इति

३. नृ. यजमानवाचनं केचिदित्येति यजमानान्वारं सोपहवो नस्तः स ब्रह्मण्य अन
 स्रष्टुदिशा स्वामवगृह्य पश्चिमाभीषामति क्रम्य आहवनीयस्योपितस्य
 ५. सामस्यव्यवायमकुर्वन् गच्छेत् अथर्वणानुहुः प्रदोने कृते प्रतिगृह्णीया
 त् मंत्रेणोतिकेचित् आतिथ्यायां प्रधानया गकोले प्रकीर्त्ता पूर्ववद्बाला
 प्रविश्येगा ह्यस्य पश्चादुपविश्य गायत्री शानसं सामं प्रष्टुं वदति त्वं गा
 येत् गायत्री शानसः साम्नः उशना सषिः गायत्री छंदः अग्निदेवता आ
 तिथ्या योगाने विनिव्योगः प्रष्टुं वाः ॥ अतो २३ इथीं स्तोत्रमित्रं इव प्रा
 २३ याम् अग्ना ईरा ३३ याम् अमृता वा २३ हा ३६ ३ यिदा २३६ यो ६ हा ३॥ क
 विमिवा प्रशंसा २३ याम् यां देवासः इति द्वा २३ इता निमान्त ६३ य ३

५
 राम.

पुवा २३ हा ३३ जिदा २३६ यो हा ३॥ त्वं जवा ३॥ इदा २३ पाः ॥ नृः पा हिष्ट पुद्ग
 गा २३ इरा ३३ रक्षातो ३३ कामि उता २३ हा ३६ ३ इता २३६ नो ६ हा ३॥ ६॥ अथती नृत्तत्रा
 मिमर्शनात्पूर्व यजमानः प्राद्वृत्तिर्लो रक्षणी इति वृणीते पूर्वमवृणीतश्चेत् उक्ता तारस्ता
 नृत्तप्रमभिर्मृशंति हविरसि वैश्वानरमना धृष्टमना धृष्टं देवानां माजो न मिशस्य
 मिशसि पा अत मिशस्य न्यमं जसा सत्यमुपेगपां सुविते माधाः उर्युक्ता तारः
 अं ३३ उर ३३ देवसामा ध्यायता मिद्रा ये कधन विद आतुभ्य मिद्रः व्यायता मा
 त्वमिद्रा यप्याय स्वाप्या यथा स्मान्तरवीन्सुन्या मेधया स्वस्ति तदेव सोम सुखा
 मृदु च मशीयति राजानमाप्याययंति मदं तो रुपस्पृश्य पुनरपर्य उपस्पृश्य यथा
 यतनमुपविशंति उक्ता प्रमुखा प्रस्तरस्योपरि दक्षिणान् पाणी नुनाना नृत्तवा
 सयान्ती चः हृत्वा निद्रुवीरन् ॥ पृष्टराय पृष्ट वामानि प्रष्टुं मगायते मत्तवादि

उ.प्र.
६

भ्योनमोदिनेनमः पृथिव्यै इति निद्रुवं नाम धावा पृथिव्यै नमस्कारः अथ प्रवर्ग्यः
अवांतरदीक्षाग्रहणकाले सुब्रह्मण्याह्वानं सुब्रह्मण्यः पूर्वद्वारस्य दक्षिणद्वारवा
ह्वानं पुरतस्तिष्ठन् सोमिकं बध्नेदं यजमानेन पञ्चादन्वारब्धः सुब्रह्मण्या
ह्वानं कुर्यात् ब्रह्मचरदक्षितस्तिष्ठत् सुब्रह्मण्याह्वं ब्रह्मश्रीसाम्नः सपाह्वं आ
दिसः शशिः इन्द्रो देवताः ब्रह्मचराश्च दमग्रस्तं ब्रह्मचरास्तं शीते विधाय कब्राह्मणं
सुब्रह्मण्याह्वं ब्रह्मचरास्तं स ब्रह्मण्यामित्योक्तं प्रावयन् ननु ब्रह्मचरास्तं
मध्यमस्वेयातिकेचित् पूर्वयोः प्रवर्ग्यो विमर्शयन्त मनश्च नेन सह इन्द्रा
गच्छदिव आगच्छ मध्यातिथेर्मेषवृषणश्च स्यमेने इत्यवस्यत् गौरावपु
वाण अप्यत्रावस्यत् अहस्त्यामागच्छ मध्यातिथेर्मेषवृषणश्च स्यमेने इत्यवस्यत् गौरावपु
स्कंदिन्नहृत्यैजाशकोरिक् ब्राह्मणो गतमन्तागच्छतो अथ यजमानेन वा

द्वगम

सासि सुब्रह्मण्येतस्य स्ते पृथिवीपाद इति ब्रूहि सासि० स्तेतरि संपादः सासि० स्तेद्योः
पादः सासि० स्तेदिशः पादः परारजाति पंचमः पादः सान इषमपुर्जं धुस्वा वीर्यमन्ता
द्येद्येहि इति ब्रूहि इति त्रिवारमाह्वानं कुर्यात् सुब्रह्मण्यायाः स्वरः ॐ कार उदात्तः इन्द्रा
गच्छेयाद्ये पुवाकोषु आद्ये देवर्णे उदात्ते आख्यातद्वये आकारावुदात्ते अहस्त्या
मिति पदद्वये अंतर उदात्तः आख्यातस्य पूर्ववत् मध्यातिथिपदं सर्वं मुदात्तं देवा ब्रह्मणा
इति पदद्वये आद्यंत्यवर्णयो रुदात्तत्वे आगच्छेत्यत्रापि आदिवर्णो मुदात्तो एतद्वि
धानादिषु सर्वमनुदात्तं यजमानेन सुब्रह्मण्यापक्रयसेत्युक्ते उपद्रुते इति प्रत्याह
पत्न्यापितेयेव एतस्मिन्काले सुब्रह्मण्यामनारिके लघुषहारे दद्यात् प्रसोता
अर्घ्येण प्रस्तात सामातिगायत्युक्ते पूर्ववत् प्रविश्य गार्हपत्यस्य दक्षिणत उपविश्य च
नाभिमुखो गायत् यदा ध्वजो देवस्तां सर्विताम ध्वानात्किंति पञ्चादुपविशति यदा
महावीर्यमनक्ति तदा हावांजेति शाङ्ग साम्नो जगच्छुदः कक्षीवा

उ-

८

उवा। हे इस्वेर्वानरायाः प्रदिशो ज्योतिर्हृत्। कायमानेवनातुवाम्। तुवाम् भुवोवाह
 यि २ तुवोवा ३ हाउवा। इह स्व० त। धो भर्ति। पृथिवी पृथिवी २ पृथिव्योवा ३ पृथिव्योवाह
 यि। पृथिव्योवा ३ हाउवा। इह ० त। यन्मातृरजगन्पाः अपाः २॥ अपोवा ३ अपोवाह
 वा। इह ० त। सहस्तेज आपः आपः २ आपोवा ३ आपोवाहयि २ आपोवा ३ हाउवा इह स्व
 ० नतेन अग्ने प्रमृषे निवैर्तनाम् तनाम् २ तनोवा ३ तनोवाहयि २ तनोवा ३ हाउवा इह स्व
 ० उवादिशो ज्योतिः ज्योतिः २ ज्योतोवा ३ ज्योतोवाहयि २ ज्योतोवा ३ हाउवा। इह स्व
 ० यदुरसं निहा भुवाः भुवाः २ भुवोवा ३ भुवोवाहयि २ भुवोवा ३ हाउवा। इह स्व ० इह त ३
 २१ मू ३ आयुः ३ ज्योतीः ३ ज्योतोवा ज्योतोवाहयि २ ज्योतोवा ३ हाउवा इह स्व ० इह त ३
 वक्रता इह ३ हाउवा २३५॥ १० सहाभ्राजोती इत्येव सद्यस्त्वं सकृद्रूपेण अस्यैव सधिः
 क्रिपुर्हृदः धर्मो देवता उक्ते विनि ० हाउवा ३ सहाभ्राज २ सहाभ्राजपोभ्राज २ पोभ्राज
 अभ्राजोती ३ व्यभ्राजोती ३ अदिद्युतत ३ अदिद्युतविश्वं भूत ३ सहावरेहात अदिद्युत
 एनाद प्रा २ प्रा ३ अदिद्युत धर्मो अरु २ वात् अदिद्युता धर्मो उपसो अरु २ वाः

। हाउ ३ सहाभ्राजपोभ्राज २ पोभ्राज अभ्राजोती ३ व्यभ्राजोती ३ अदिद्युतत ३ अ
 दिद्युता ३ हाउवा ॥ १॥ अदिद्युत धर्मो अरु २ च दुषसो दिवि सूर्यो विमाती २३५॥ ११
 विष्टात्रीणि सरीयांसि पंचानुगानानि द्वानुगानं चतुरनुगानं च सकृद्रूपेण त्र
 याणां साम्नां मुत्तमानुगानां यजुजायथा सकृदस्याः मधवो सधिः विष्टात्रि
 वा अनुष्टुप् हृदः धर्मो देवता गाने विनियोगः हाउहोहायि अंतरिक्षं सुवर्दिबंज
 गन्मा ३ परासमेरय ता २ परासमेरयत ओहोवा हाउवा ५ यतो दिवो मूर्धो दे
 वमाद नो धर्मो ज्योतिः १२ हाउहोहायि ३ पूर्ववत्तेयं एष पृथिव्यं तस्मिन् द्यौरापः कनि
 कृदस्मिंधुरापो मरुतो मादयन्ताम्। धर्मो ज्योतिः १३ हाउहोहायि ॥ ३॥ अंतरि ० न्मा ३
 परासु ० तारपराता दिवो मूर्धो नः समेरयन् होये ३ हाउ २३५ वा यशो धर्मो ज्योतिः य
 शो समेरयन् होये ३ हाउ २३५ वा तेजो धर्मो ज्योतीः तेजः समेरयन् होये ३ हाउ २३५ वा

उ.प्र. सुबधर्मो ज्योतिः सुवः समैरन् होये २३५ वा ज्योतिर्धर्मो ज्योतिः ज्योतिः समै
 रयन् होये २३५ वा ६५६ धर्मो ज्योतिः ॥ १५६ हाउहो हायि २ अंतरि० न्मा
 अंता ३ परासरमेरय। ता २ परासरमेरय। ता २ परासर ० त ओ होवा हाउवा ए
 इडां यच्छ सहस्रतिं यच्छ ए। मनो ज्ञो ज्ञो यच्छ ए। मनो मनो हिमानं यच्छ ए। यशस्वि
 षिं यच्छ ए। प्रतां न चो यच्छ ए। पुशु विशं यच्छ ए। ब्रह्मक्षेत्रं यशो यच्छ ए। स्वर्ग्योतिं
 यच्छ १५ हाउहो हायि ३ अंतरि० परा। तो यच्छो यथा। अपूर्वाया। मघवन्
 ब्रह्मयाया। तस्य धिर्वीम प्रायायाः तदस्ति नाउतो दायिवाम्। हाउहो हाउ ३
 अंतरि० न्मा ३ परा० ता २ परा० त ओ होवा हाउवा ए। तु जो घर्मेः संक्ती इंतेशि
 सुमती वां युगोपा स्ते जस्वतीर्मरुदिर्भुवनानि चक्रतुः ६६ इडा २३५ ५६
 २३५ ५६ हाउहो वा ३ परासरमेरय। ता १ परा० ता ओ होवा हाउवा इडा